

Dr Rupp János

iktatási.

Értekezése

A' Cholera'

nem ragadványos

voltáról.

P e s t e n,
Beimel József' betűivel 1831.

Testvér bátyjainak

igaz

i n d u l a t t a l

ajánlja

e' lapokat

a' Szerző.

A' choleraanak nem-ragadós voltáról.

Hogy a' cholera Bengáliában 1817-dik eszt. eredetét a' levegő' sajátosságos járványos állapotjának köszöni, úgy hiszem nem kétli senki. De lesznek kik a' cholera ragályos mivoltát állítják, ha annak elterjedését említjük; azonban ezen kétség is elenyészik, 's a' cholera-ragály gyanúja semmivé lesz, ha megfontoljuk, hogy

I-ször:

E' nyavalyának nagyban való elterjedése nem olyan mint a' ragadós betegségeknel szokott lenni, a' mellynek nagyobb vagy kisebb helyeken való lételet, keskeny 's szűk utak által lehet egybe köttetésbe hozni; nem olyan elterjedése, hogy helyről helyre bizonyos történt esetek által való előmenetelet lehetne megmutatni; hanem embereknek egész csoportjaira harapodik 's megy tovább és tovább. Utjában szökések jönnek elő, olly formán, hogy ha a' nyavalya egy helyen uralkodik, más távol lévő helyen üt-ki, 's a' közben fekvők kímélve maradnak¹⁾; 's ugyan azon időben egymástól

---

1) Igy Szolnoktól Pestig, Tápjő Györgye, Tisza-Szele, T. Sz. Márton, T. Bieske, Péteri, Üllő, Vecsés, tehát egész sora a' helységeknek mind Pestig egészséges; noha a' Pesttel való közködés több hetek óta szabad⁶⁶ Dr Schordann (Orvosi Tár. III. Kötet 128 Lap.)

távol fekvő helyeken támad, a' mellyek sem más beteg helyekkel, sem egymással semmi közösülésben nem voltak ²⁾),

De illy szökések nem csak nagyjában való elterjedésében, hanem egyes helyeken is vétetnek észre, a' hol ugyan azon időben a' betegség olly házakat támad-meg, a' mellyek egymástól távol, 's minden egymással való közösködés nélkül voltak ³⁾; 's olly személyeket támad meg némelly városokban legelőször is, a' kik choleras beteget soha sem láttak, annál kevesebbé voltak ollyanna! érintésben. Sőt történt, hogy kik a' cholera féelme 's szorongatásai miatt, még egészséges emberektől is őrizkedtek, 's mintegy hermetice elzárkoztak, vagy kik akarattjok ellen is minden külső közösüléstől elzáratnak, mint a' foglyok, még is, mint sok példa mutatja, első prédái lettek a'

2) „Ceylonról sz. Moritz szigetére a' tengeren keresztül való útja 2,800 angol mértföldnyi tért tesz“ Harleas (die Indische Cholera nach allen ihren Beziehungen II. Abtheilung S. 13.) — „A' cholera nem mindég a' szomszéd helyeket lepi-meg, 60 — 100 és több orosz mértföldeket elugorván kezd! pusztítását, 's még megjegyzésre méltó, hogy az elsőben megbetegültek' nagyobb részének épen semmi közösülések nem volt a' későbbi choleras helyekkel 's betegekkel“. Az orosz országi egészségre ügyelő tanács Dec. 23-ki kivonatja. (Lichtenstädt, die asiatische Cholera in Russland in den Jahren 18 $\frac{2}{3}$ S. 63.)

3) „Olly személyek, kiknek choleras betegekkel legkisebb közösülések sem volt, 's lakások e' nyavalába esettektől egészen távol volt, estek cholera“ Woszkobrinikow Orenburgból. (Lichtenstädt ugyan ott, 55 Lap.)

betegségnek 4). Itt tehát ha megengednők is, hogy a' ragadvány egészséges emberek által vitetik ide 's tova (a' mi még ninesen megmutatva, 's minden tekintetből ellenkezik az olly forma ragályos betegségek körül tett tapasztalásokkal, mellyekhez a' cholera is hasonlítgatják) még is fejtetlen marad, hogy azokhoz, kik vagy önkényesen, vagy határozásoknál fogva mind egészséges, mind beteg emberektől elzárva voltak, a' cholera mint ragály, hogy jutott?

II-szor:

Igaz a' mit a' ragadvány barátjai elő-hoztak a' cholera ragály által való elterjedésére, hogy a' cholera többnyire a' folyók' mellékein 's olly utaknál uralkodik leginkább, mellyeket számosan járnak; — igaz hogy olly helyeken látni legelső nyomait, 's nagyobb pusztítását a' betegségnek, a' hol nagyobb emberi csoportok, gyülekezetek vannak; azonban ezeknek megmagyarázására helytelenül következtetné valaki, hogy számosabb emberek közt azért gyakrabban 's hatalmasabban a' betegség, mivel az emberek közösülése által eszközölt nagyobb érintés miatt, a' ragály többekre terjedhet - el. Mert ha a) csak könnyeden meggondoljuk is, hogy mennyit tehet egy folyó a' gastricus genius uralkodásakor a' cholera' eredetére, annyit fogunk találni, a' mi részint fogékonyabbá teszi az embert, részint a' levegőt sajátosságosan elrendeli, 's így a' geniusi

4) „ Nagy - Becskereken — mint írja ifj. Dr. Reisinger — az első choleras beteg egy jól elzárt rab volt, halála után néhány napig új beteg nem vala; míg a' nyavalya a' városnak egy igen távol részében ismét ki nem tört.“ (Orvosi Tár III. K. 123. Lapon)

hatásában támogatja — hogy a' ragályra szükség siüts, ha' csak a' szükségén-túl nem kívánnánk a' dolgokat sokasítani. Úgy csak a' ragálynak legbuzgóbb védehuezője is által fogja látni, 's nem tagadhatja, hogy a' folyók mellékein nagyban történő kigözülgések, nem csak a' levegő életére 's a' földnek tulajdonaira, hanem az élő organismusokra is saját módon hatnak, 's azoknak mineműségekben bizonyos 's határozott rendelkezéseket hoznak elő, egy szóval ha egyébiránt, a' mit nagyban szoktunk használni kitsinyben alkalmaztathatom — más clima van a' folyók' vidékein, mint száraz helyeken. Ezen kívül a' révészek, 's egy általjában a' folyó-mellékiek' foglaltosságai 's életmódjuk is olyanok, hogy azok által az olly okok, mellyek egyébiránt tapasztalás szerént a' cholera támadására sokat tesznek, legszamosabban kerülnek elő. Úgy a' partok' lakóinak munkáik többnyire olyanok, hogy a' víz által való meghűlést el nem mellőzhetik; a' révészeknél ez még könnyebben történik, ha a' mint szinte mindég megesik, a' hév napokra következő éjjeleket, hajókon töltik el. — Ha azután a' hajósok ételeire, és italaíra tekintünk, mellyek nem csak mineműségeknel fogva nem kedveznek a' jó egészségnek, hanem azt a' velök történni szokott visszaélés által is igen rontják, nem fogunk csudálkozni, hogy a' cholera a' folyók mentét követi. — Hogy a) olly utáknál uralkodik a' betegség leginkább, mellyeket számosan járnak, 's hogy olly helyeken látni első nyomait, 's nagyobb pusztítását, a' hol nagyobb emberi csoportok vannak; ennek megmagyarázása a' ragályhoz való folyamodást épen szükségtelennek látom. Mert hogy az említett levegőnek sajátos járványos állapotja, az emberi organismusba behathasson 's annak

munkálodásaiban változást hozhasson-elő, szükséges, hogy az ember annak behatására fogékony legyen; mivel pedig nagyobb emberi csoportban előbb, 's több fogékony-ságot talál, mint néhány személynél, szükségképen olly helyen a' hol sok ember együvé van szorúlva, több is támadtatik-meg a' betegségtől, mint a' hol kevesen vannak 's különválva élnek. Ezekhez még az is járúl, hogy a' hol sok ember van, ott az emberek' viszonos munkálkodásaik által tett nagyobb foglalatosság azokat jobban is fárasztja, 's ez által az emberi organismust munkálkodásaiban a' jó rendtől elkapják, 's így is fogékonyabbá teszik a' betegségre. — Ebben lehet feltalálni annak magyarázatát is, hogy hajókon, 's utazók közt ütött-ki néha a' betegség; valamint annak (némelyektől állított) ezek általi elterjedését is. — Ha a' dolgot e' módon gondoljuk-meg, úgy akkor sem fogunk zavarba jönni, ha a' ragadvány barátjai véleményünk megczáfolására azt említik, — hogy egy familiában, egy háznál egynél többen támadtattak-meg a' betegségtől. Egy familiában, egy házban egyformább környülállások uralkodnak mellyek azon egy háznak s' familiának tagjait ugyan azon betegségre fogékonyokká teszik. És ha egy háznak több tagjai betegednek is meg, azokat a' nyava-lyá többnyire egyszerre dönti-le, ritkábban egymásután, úgy hogy alig lehetne hinni, hogy egymástól fertőztettek legyen meg. ') Egyébiránt olly esetek, a' hol tudni illik egy házba valók közül többen betegedének és halának meg, azokhoz képest, a' hol egy házban csak

---

5) Így Pesten is egy bizonyos házban egy nap husz személynél több esett - le lábáról, már ha itt valaki bár melly sebes hatást tulajdonít is a' cholera ragályának, még is egy-napi időnél több kellett volna egyről illy sokakra való elragadására.

egy lön beteg; nagyon ritkák⁶⁾). Tudom, hogy a' ragadvány védelmezői itt mindjárt készek lesznek a' szokott ellenvetéssel, hiszem az előbb említett okok, azonagy házban való ugyan azon környülfállások, egy házban, egy famillában a' régi időben is jelen voltak; 's járványos cholera nem okoztak, tehát még is szükséges, hogy az olly nagyba való elterjedésének magyarázására ragadványt gyánítsunk. "Ugye? de akkor nem is volt a' lög' életének azon saját elrendeléső melly által az emberi élet is bizonyos és meghatározott módon rendeltetik el, 's gastricus betegségekre fogékonyabba tétetik, melly által minden behatás az emberi organismusban úgy intéztetik, hogy gastricus változásokat, 's illy betegségeket teremtsen. Tapasztalásból tudjuk hogy ugyan egy ártalmas ok, a' melly egy időbe az idegrendszert akadályoztatja másszor gastricus, máskor lobos betegségeket teremt leginkább, a' hogy t. i. vagy ideges, vagy gastricus, vagy lobos, genius uralkodik. És ha még azt is fegyver gyanánt használnák, hogy a' gastricus genius már régen uralkodik, és járványos cholera nem volt" azt feleljük: hogy minden geniusnak az életi munkálódás gyanánt bizonyos időszakaszai vannak, úgy, hogy kezdetétől bizonyos fokig nő, a' mellyről vissza tér, 's el-enyészik. Ezen időszakaszokat a' betegségek belterjűkre (intensio) nézve követik, 's nékik megfelelnek; úgy, hogy egy olly genius kezdetével a' betegségek gyengébbek, 's a' geniusnak növési időszakaszában súlyosbak, mígnem a' geniusnak csúcsán való lételét a' betegségek veszé-

6) Pesten azon házak' száma mellyekben cholera-beteg volt 370-ra megy; mellyek közül csak 139 házban betegedett meg egynél több.

lyo a' legfelsőbb lepcsőig követik. — Ugyan az vétetett észre a' mostani gastricus geniusnál is, melly több esztendőtol fogva uralkodik. Kezdetében gyenge, növekedésében súlyosb, utolsó esztendőekben veszedelmesebb álomezás váltólázakat teremtett (mellyek sok tekintetben a' mostani uralkodó choleraival egyeznek; a' köztök való hasonlatosságot alább fogom megmutatni.) most pedig a' hol a' gastricus genius valódi csúcsán van, okozza ezen legsúlyosb gastricus betegséget — a' járványos choleraát. Hogy pedig a' levegőnek sajátos járványos állapotja (melly hihetőleg a' föld 's levegő között való kölcsönös behatásának következése) oka a' járványos choleraának, mutatják az ezen tekintetben tett észrevételek, mellyek azt tanítják, hogy a' földi és légi változásokat a' cholera eredetével, 's hathatóságával bizonyos öszveköttetésbe lehet hozni 7). Ezen állítás erősségéhez az is járúl, hogy bizonyos változások most más állatokban is vevődtek észre, mellyek más-
kor nem 8).

III-szor :

Ha a' ragály személyek által hordatik ide 's tova (mert a' portékák' által való elterjedése hitelen már többnyire tul adtak a' ragadvány barátjai is) miért

7) Annesley (sketches of the most prevalent diseases of India comprising a treatise on the epidemic cholera of the east) electricus változásokat. Schnurrer (Die Cholera morbus 1831) földindulatokat, mások földbe való electrica - magneticus minkálódást idéznek.

8) „Tekintetet érdemel azon tapasztalás, melly Pesten a' cholerajárvány idejében a' nádályoknál tétetett. Lichtl úrnak nagy nádály-kádjaiban a' járvány kezdetekor a' nádályok annyira elbujtak, hogy mikor eladás végett szük-

nem akadhatni bizonyossággal azon személyre, a' melly által a' betegség ez vagy amaz helyre hozatott volna? Miért szállt ki mindenütt az ellenkező a' hol csak az efféle személyek feltalálására hivatalosan kiküldött orvosok 's tisztek legszorosabb nyomozásban, 's vizsgálatban fáradoztak. Ha a' nyavalyának bizonyos helyen való kitörése forog kérdésben, bizonyosan könnyebb a' felelet „ez vagy amaz! személy jött gyanús helyről, tehát ez hozta a' betegséget“ mint sem szoros vizsgálatot tenni, valamint Königsbergben Baor (melly minden tekintetben példás), *A sztrakaában* Seydlitz 's más helyeken mások tettek és! a' mellyek által pontosan megmutattatott, hogy e' nyavalyának emberek által való elterjedéséről szó sem lehet. Mindazonáltal még is némellyek az imitt amott hallott a' féle meséknek hitelt adtak, melly szerént a' ragály ruhák, bútyrok, emberek által/ide s' tova hordoztatott volna. Nem előítéletnek tulajdoníthatjuk e az olly meséknek minden vizsgálat nélkül könnyelműleg való elhítelét.

IV-szer:

Ha a' járványos cholera ragályos volna, valamelly helyen olly embereken kellene kezdődnie; a' kik

---

ség volt rájuk, lehetetlen volt csak néhányat is kifigodni. September hónapja elején ismét megkezdtek jenni. Hasonló eltűnése minden nádályoknak vétetett észre Sopronban is, hasonlókép Lichtl úr kádjaiban. Ez a' tünetény valljon nem mutat e' úgy mint sok (egyéb, levegőnk' járványos elrendelésére.“ Dr S o h o r d a n n Orvosi Társ. III. K. 191. L. — „Ezen járványt három esztendőig tartó marhadög előzte meg, melly alatt 'a' barnok szerfölött hullottak“ Dr Spaustáknak hivatalos tudósítása a' cholera-ról Orosz országban (Orv. T. II. K. 113. L.)

valamelly gyanús személlyel legelőször jöttek érintésbe 's azokat támadná - mag leginkább a' betegség, kik mindennapi 's legszorosabb érintésben vagnak choleras betegekkel. De a' tapasztalással ez sem egyezik meg, mellyből inkább azt tudjuk, hogy az orvosok, 's beteg ápolók közt való betegek száma kisebb más sorsú betegek' számánál '), De ha na-

9) Ezt nyilván így állítja hazánk városa Pest, a' hol egy orvos Doctor sem halt meg, betegápolók közül csak azok kiket rosszul épült lakásokban kedvetlen környülmények nyomtak. — „Orenburgban a' cholera két hónapig uralkodván az ott-lévő ispotályban 200 choleras beteg mellett 27 személy szolgált, kik tehát kötelességeknél fogva azokat dörgölték, takargatták, környülményekhez képest feresztették, izzadt ruháikat váltogatták 's tb. — melly foglalatosságoknál fogva, minden látja, hogy a' betegekkel legközelebbi érintésben voltak, közölgéseikben részesültek, ugyan azon levegőt szívták, 's közülök egy sem esett cholera, a' napoló felvigyázó tiszték közül egy sem betegedett meg, — én 's Szokolow orvos a' nyavalyának minden fokain a' betegekkel voltunk, 's cholera reánk még sem ragadt“ S m i r n o w (Lichtenstädt ugyan ott L. 95.). Dr B e r n s t e i n legtöbb fontosságot tulajdonít a' cholera járványos voltára nézve annak, hogy sem betegápolók, sem orvosok, kik még is állandó érintésben vannak helyheztetve a' betegekkel a' járvány által meg nem ragadtattak, ha csak nagy életrendi hibákat nem követtek - el, (Orv, T. 11. K. L. 277.) — „Hogy a' choleras betegekkel való legszorosabb érintés sem ártalmas mutatja, hogy Königsberghen ugyan azon házban mellyben a' cholera először kiütött, és csak hamar több emberekre el is ragadt, az életbe maradtak már három héttől fogva ugyan azon ágyakon alusznak, mellyeken a' megbetegedtek fekvének 's meg is halának“ Dr B a e r (Radus Stück N. 4. S. 32) 's több ilyenek,

gyobb volna is, tehát azoknak betegjeik körül való éjjel nappali sok fűradozások, nyughatatlanságok nem elég okot adnának-e a' betegségre?

V-ször :

Ha megengedjük is, hogy a' cholera akkor ütött ki sok helyen, mikor más gyanús helyekről utazók jöttek, — némelly helyeken még is azon személyeken kellett volna kezdetét vennie, a' kiknél a' betegség semmi más kórtámasztó ok által hanem csupán csak az olly utazókkal való akármí közösülésből eszközlött ragály átvitele által okoztatott: mint p. o. a' keleti döggkórnál venni észre: már pedig hogy ez nem történt eléggé mutatja Orosz, Lengyel, Porosz, 's hazai s. th. orvosaink tapasztalások, melly szerint azon személyeknél, a' kik valamelly helyen legelőször támadtattak meg a' betegségtől, szorgos vizsgálat mellett szinte minden esetben fel-lehetőtt fedezni a' kórtámasztó okot : °).

VI-ször :

Ha a' járványos choleraanál ragályt állithatnánk, annak egyorányosságot kellene tartani az időre nézve a' közösülés által nyert érintéssel is: az az ha, két

-
- 10) Orenburgban az első choleras beteg 16-ik Sept. halt - meg, a' midőn 14 Sept. az ezt megelőző napl sok ber ital által okozott hévségének csillapítására fürödött. (Lichtenstädt S. 44.) „Moldva országban a' cholera a' nép legalsó osztálya közt uralkodik, a' mire okot adnak: az alutt téjjel meggyel, baraczkkal, 's más efdéssel való rendetlen élések“ Dr Illus s ak (Radius N. 1. S. 7.) — Igy érez Dr Barckewitz Moskvában (Beobachter auns. Beilag. — 2 August 1831.) 's több ilyenek.

bizonyos helyen a' közönsülés általi érintés ugyan az, szükségképen az érintés által vett ragály elterjedésének is ugyan annak kellene lenni, és ha az érintés többekre terjed, a' további elterjedésnek kevesebb időt kellene kivánni, 's megfordítva: ez pedig a' cholera nézve épen nem így van. Midőn p. o. Azsiában a' betegség már sok évtől fogva uralkodott, csak 1829. Eszt. érkezett Európába névszerént Asztrakánba, noha az emberi közönsülés által tett érintés most sem volt nagyobb mint az előtt, az Asztrakániáknak közönsülések a' körülfekvő helyekkel nem szakadt félbe, 's még is a' nyavalya az időt nem követte, nem véle ment elő! hét esztendeig pihent, 's csak néhány év múlva úgy kezdett onnan tovább harapódzni. — Valljon oráuy e már ez, 's valljon nem régen? Európába kellett volna e ennek így hazatérni? mikor nem kellett volna már Asztrakánból elterjednie? kivált ha ennek mostani sebes elterjedését vesszük szemügyre.

VII-szer:

Valóban a' ragály hitelének kiirtására igen méltó okunk van, ha meggondoljuk azon erányt, melly a' felállított veszteglő, 's elválasztó intézetek, cholera betegek halandóságá, 's a' betegség elterjedése közt találhatik a) Bizonyos hogy Danzigban úgy mint egész Porosz országban is általánosan a' policiai intézetek az illy nyavalyának gátolására 's megszüntetésére legszorosabbak voltak, a' halandóság mindazonáltal majd sehol sem volt olly nagy mint ott. Moskvában 's Orosz országnak más városaiban, a' hol illyen intézetek olly szorosak nem voltak, a' ha-

landóság sem volt olly nagy. Továbbá Varsóban 's Lengyel Or. más részeiben, hol a' forradalom idejében gondolkodni sem lehetett veszteglő 's elválasztó intézetekről az oda való Porosz orvosok abban egyeznek meg, hogy ott a' halandóság még kisebb volt. b) Megtörtént, hogy előbb mintsem elválasztó 's veszteglő intézetek állítottak volna valamely helyen, a' betegség kiűtött, 's a' legnagyobb pusztításokat vitte végbe, azonban a' nyavalyának ezen helyeken kívül semmi nyoma sem volt. Sokszor a' veszteglő intézetek 's minden más illyes nyavalya megszüntetésére szükséges eszközök megrendeltetnek, 's felállítatnak, 's mind ezek több hetekig folyamatban is vannak, a' nyavalya még is mind ezeket akadályúl nem véván, a' körülfekvő helyeken kezd uralkodni ¹¹⁾. — Utoljára c) hogy ezen veszteglő 's elválasztó intézetek haszontalanok, nyilván látjuk. A' számos elválasztó 's veszteglő intézetek közt csak egy sem érhette el rendeltetése célját, melly szerént a' veszedelmet feltartóztathatta volna. Ugy látszott ugyan néha, mint ha az elválasztó intézetek által a' cholera előmenetelőben megakadályoztatott volna, mert az azon-túl fekvő helyek talán egy ideig kímélve maradtak. De ugyan azt vehettük észre olly helyeken is, a' hol semmi illyes veszteglő intézet nem volt. Mert, hogy keletindiát ne emlitem, Magyar Országban hány-

---

11) Danzigban a' cholera a' veszteglő intézetek felállításá előtt már egynéhány héttel uralkodott, 's pusztított, a' városon kívül, azonban semmi nyoma nem volt, a' midőn a' veszteglő intézetek egész erejekben több hetekig már fenn-állottak, dalt körülötte. (Verhandlung der physikalisch - medicinischen Gesellschaft. Königsberg. I. Heft. s. 27.) ugyan erre Orvosi Tár. III. K. I. 98.)

szor nem hallottuk azt „körül belől cholera volt, csak nálunk nem, ámbar jártunk keltünk mint egyébkor, de mikor már mindenünnen eltűnt a' gonosz vendég, hozzánk jött.“

VIII-szor :

Ha végre az orvosok tudósításaikat, mellyek szorgos vizsgálatokon alapulnak, a' cholera eredetére nézve össze vesszük, ki fog tetszeni, hogy a' cholera minden Europai tartományokban magától, az az ujra eredt, 's nem valamely ragály béhozása által. Ezt mutatja a' következő tekintet is. A' cholera Európában először 1823-ik eszt. mutatta magát Asztrakánban; hogy pedig nem ragály által hozathatott oda, hanem ott eredt, állítja Seydlitz ¹²⁾. — A' cholerának Asztrakánban uralkodása, 's annak Orenburgban történt eredete közt hét esztendő tölt el,

---

12) 18 $\frac{1}{2}$ -dik esztendő folytában 21 hajó érkezett meg olly bizonyító - levelekkel, mellyek egészséges voltokat állították, nem is volt a' hajókon egy gyanús beteg is. — Gyanút [gerjesztett azonban egy hajó annyiban, a' mennyiben 18 $\frac{1}{2}$ -ki halálszat alkalmatosságával abból a' hajóból négy ember halt-ki, hányás és hasmenés által, melly eset azonban Asztrakánba való érkezéseknél jóval előbb történt. Ha tehát megengednénk is, hogy az említett négy ember choleraiban halt meg (a' mit még megkellene mutatni) a' hátra lévő ut folytatásában az emberekkel tömve volt hajóban semmi olly gyanús eset többé magát elő nem adta, a' veszteglő intézetben jó egészségbe maradtak, 's onnan is egészséggel bocsátattak el, elbocsátatván érkeztek Asztrakánba a' betegség kitérése után. (Mittheilungen über die morgenländische Brechruhr von Adolf Riecke. Stuttgart 1831 I. B. S. 80.)

melly idő alatt a' cholérának Orosz országban semmi nyoma sem látszott. Hogy fogják ezt megmagyarázni a' ragadvány barátjai, kik azt állítják, hogy a' cholera Európába ragadvány által hozatott, vagy kik azt akarják velünk elhíttetni, hogy ha a' cholera valahol járványos módon támad is, lefolyásában mindazáltal ragadványt fejtegethet-ki, melly által továbbhi elterjedése eszközöltethetik. — Az Orenburgi cholérára nézve sinta semmi bizonyosság, melly szerént oda is ragály által vitetett volna ¹³⁾. — Septemberben 1830. Moszkvát ragadta-meg, 's a' legtöbb oda való orvosok abban egyeznek meg, hogy a' betegség magától tünt-fel ¹⁴⁾. — A' város körülkerítették; de azért a' nyavalya még is folytatta útját, kímélt néha záratlan helyeket, a' zártakat megtámadván. — Sz. Péter váranak szabadon maradását darab ideig a' szoros vesztoglő intézetek erejének tulajdonították; de csak ugyan megszállotta Péter várát is, 's megmutatta, hogy erejének a' vesztoglő intézet ellent nem állhat. Midőn az Orosz sereg a' zendülés' lecsendesítésére Lengyel Országba küldetett, az orosz kormány igen bölcsen rendelé azt, hogy újoncz katonák cholérától meglepett helységekből ne vétessenek-fel; a' cholera még is kitört Lengyel Országban is. — Ríngből, 's a' körülfekvő helyekből a' cholera Danzigba jött, 's ott is megmutattatott, hogy azon hir,

13) Sokolow „hogy a' cholera Orenburgba nem az Ásial Karavánok által hozatott légyen mutatja az: hogy Troiczka, és Orszk Várakba nem volt, noha ugyan azon Karavánok ide ugy mint Orenburgba külömbféle portékákat hoztak“ Lichtenstüdt S. 121.

14) Dr. Barchewitz Beobachter ausz. Beil. 1831. August.

melly a' ragály által való béhozást állította, költemény volt ¹⁵). — Danzigról különféle mesék szerint a' cholera ragály által akarják Königsbergbe juttatni; de a' hivatalos tudósítások, 's orvosi értekezések, mellyek a' betegségnek önkénti támadását bizonyítják, a' híreket tökéletesen megzafolják ¹⁶). — Lengyel ország után minket látogatott-meg a' baj; de hogy az nem jött, mutatja Dr Bugát hivatalos tudósítása, melly szerint a' Magyar és Galli-eziai cholera lehetetlen okbéli öszve-köttetésbe hozni. — Pesten azt hitték, hogy Julius' 13-kán ütött ki a' betegség egy kocsián, ki Roffról jött, 's erre fogták a' betegség béhozását; de későbbben kitudódott, hogy egy huszár már Julius' 10-kén lett ugyan itt áldozatja a' járványos betegségnek ¹⁷). — Hogy hazánkból Austriába ne érjen, azt noha erős 's szorgos intézetek voltak, nem tudták megakadályoztatni, 's Bécs a' legszorosb bezáratás után is koblében látta 's látja még most is a' dühödő nyavalyát. — Ezen rövid át-tekintés, melly a' betegségnek Európában lett első kiütésétől fogva, azt majd minden útjaiban követi, világosan mutatja ennek ragály nélkülvé való tiszta járványos lételet.

Külömben nem csak eredetére, 's elterjedésére nézve nem hasonló a' cholera más ragadós betegségekhez,

15) Verhandlungen der physicalisch-med. Gesel. Königsberg. S. 32.

16) Dr Baer „a' mennyire csak az emberi nyomozás 's ebből következtetés érhet, nyilván való, hogy semmi ragály bé nem hozatott, hanem a' cholera Königsbergben magától fejtődött-ki (ugyan ott S. 69.).

17) Orvosi Tár III. K. 154. Lap.

hanem mind erre, mind egyéb tulajdonaira nézve is rokon a' járványos betegségekhez. Ugymint a) ha a' cholera már bélyegző tüneteivel jelen van, azt kedvező környülmények közt emberi segedelem által lefolyásában meg lehet állítani 's neki véget is vetni. Ezt ragályos betegségekről; mellyek olly szállékony ragadványt fejtegetnek ki, mint a' mélyet a' ragály védelmezői a' cholerának tulajdonítanak; csak nem lehet állítani; mert ha az olly forma szállékony ragadvánnyal bélyegzett betegség (mint p. o. a' vörhöny, scarlatina) egyszer elkezdődött, annak minden szakaszain, 's változásain által kell mennie, de b) lehet észre venni olly forma ragályos betegségekben azon számíthatatlan mérhetetlen lépcsőket, a betegség belterjére nézve, mellyek a' járványos cholera nál látszatnak, a' mit kiki ha a' nyavalyát messziről nem nézte is, önnön tapasztalásából tudhat. c) A' cholera betegségben semmi olly elválasztásokat, (secretio) vagy kiürüléseket nem találhattak még eddig fel, mellyek a' ragálynak vezetőül (vehiculum) szolgálhatnának; sőt azon próbatételek, mellyek e' tekintetben tétettek, inkább ellene mint mellette harcolnak.

De a' cholera nak a' ragályos betegségektől való különbözését, 's a' járványosokkal való atyafiságát, nem csak a' járványos betegségekkel általánosan tett hasonlításból lehet látni; hanem, és főképen ennek a' nyakas váltólázzal való rokonságából is. Ezen hasonlatosságot következő okokkal kívánám támogatni: a) Ugyan azonos okokban találja a' két nyavalya eredetét; — a' szórványos váltóláz leginkább mocsáros vidékekben ered, 's olly helyeken hol a' folyók áradásai által eszközlött kigőzölgések történnek,

mellyek a' légi elromlást annál inkább előmozditják, a' mennyivel a' szellő járás hiánya miatt az olly ki-ön-
tések által okozott effluviümök panganak. Akkor áll elő leginkább a' váltóláz, mikor a' napi hév-
ségre hideg éjjelek következnek. — Ugyan, ezen okok teszik a' szórványos cholera't is, melly egyéb eránt a' Ganges partjain való nagyobb kifejlését az ottani különösen kedvező környülményeknek köszöni. — Ha már ollyan környülmények találkoznak, mellyek a' váltóláz' kifejlését előmozditják, 's a' levegő geniusa főképen gastricus betegségeknek kedvez, a' váltóláz járványossá lesz, elterjed folyók 's tavak mel-
lékeihez 's nagyobb síkságot korlátozó kisebb hegyek' oldalai alatt mulat. —

A' cholera'nál épen ez vétetett észre; midőn a cholera't támasztó moesáros lég több esztendők óta az arra szükséges feltételek mellett szerfeletti rom-
lottságának csücsüt, elérte, 1817-ik esztendőben elő-
ször Bengáliában, később a' keletindiai nagy folyók mentében, végre a' világ minden irányaiban cholera támadt. b) Mutatják a' cholera'nak a' váltólázzal való hasonlatosságát tünetényeinek nyakas, de kivált álörzés (lárvalt) váltólázakkal való nagy megegyezése is; a' váltóláznak a' cholera tünetényeivel való szöveménye (complicatio); e' két nyavalyának bíráló idei nagy egyformasága, mellyeknek előszámlálását feleslegesnek tartom, mert a' ki csak a' két nyavalyát látta, annak ezen egyenlőség figyelmet el nem kerül-
hetett; 's e' hasonlatosságra mutató okokat Frank Jó-
sef szavaival végzem „Exstant febres intermittentes adeo perniciosae, ut aegrum secundo sive tertio paroxysmo e medio tollant. Imo suspicamur eos inter-

dum vel prima accessione necare, et funera plura im-
provisa, quae apoplexiae, convulsionibus, *cholerae tri-*
buuntur, et tunc accidunt dum febres intermittentes
perniciosae grassantur, paroxysmo illarum primo jam
letali adscribenda esse. Inter omnes perniciosas ea
quae emetica dicitur magis timenda. (*Praecept. Prax.*
med. P. I. pag. 46).